

INTERVIEW

LEVENS-
BESCHOUWING

ECOLOGIE

ECONOMIE

We kunnen onszelf nog voor rampspoed behoeden

Donderdag 20 september 2012, in 'Trouw', geschreven door Cokky van Limpt

Veranderingen zullen van individuen moeten komen, denkt Allerd Stikker. Zelf richtte hij enkele stichtingen op die waterprojecten in ontwikkelingslanden ondersteunen. Foto: Maartje Geels

Als wij nu ons gedrag niet veranderen, gaat het over 25 jaar mis met de mensheid, voorspelt Allerd Stikker. In zijn laatste boek beschrijft de oud-RSV-topman onze plaats in de evolutie en de mogelijkheden om een doemscenario te voorkomen.

De situatie waarin wij op aarde zijn aangeland, is te vergelijken met de ondergang van het scheepsbouwconcern Rijn-Schelde-Verolme (RSV), vindt Allerd Stikker (84). Hij was er tien jaar president-directeur toen het in 1983 misging met het bedrijf. In 1979 zag Stikker dat al aankomen. Hij stelde een opsplitsing van het bedrijf voor. Dat werd door de Raad van Commissarissen afgewezen, evenals zijn daarna ingediende ontslag. "Het debacle van RSV vond plaats op minischaal, in de Nederlandse omgeving, met een Nederlands bedrijf. Maar in feite zitten we met de planetaire problematiek nu op precies zo'n punt, een punt waarop je kunt zien aankomen dat het mis gaat. Ik denk dat ik veel van mijn passie om een doemscenario voor de mensheid te voorkomen, daarvandaan heb. Ik heb immers zelf meegemaakt hoe het gaat, als er te lang wordt gewacht om een ondergang te voorkomen."

Na de ondergang van RSV - hij was toen 55 jaar, had geen baan meer en ook privé zat het niet mee - vertrok Stikker naar Engeland. Hij vatte zijn oude hobby op, het taoïsme en Teilhard de Chardin (zie kader op laatste pagina), en schreef een boek. "Door het schrijven van 'Tao, Teilhard en Westers denken' heb ik inspiratie gekregen voor wat ik sindsdien doe. Toen zag ik dat er iets aan de hand was, vooral met de ecologische politiek." Er volgden meer boeken, onder andere over de scheve man-vrouwverhouding, ook in het bedrijfsleven. Een rode draad door zijn post-RSV-leven is zijn belangstelling voor de evolutie en de plaats van de mens daarin. Maar Stikker theoretiseert niet alleen. Hij houdt zich ook praktisch bezig met het zoeken naar oplossingen voor de ecologische crisis, met concrete projecten in ontwikkelingslanden. Die twee passies heeft hij in elkaar geschoven in zijn nieuwste, en vanwege zijn hoge leeftijd wellicht laatste, boek, 'En de mens speelt met de tijd', met als ondertitel 'Drie vensters op de eeuwigheid'. Het boek vormt een afsluiting van Stickers jarenlang zoeken naar de samenhang tussen 'zogenaamde tegenstellingen', als economie en ecologie, maar ook 'onderzoeken en ondervinden' en 'de materiële en de niet-materiële aspecten van het leven'. In zijn kantoor aan de Prinsengracht in Amsterdam somt Stikker de grote problemen nog maar eens op waarmee de mensheid nu kampt. Overmatige bevolkingsgroei, vervuiling, uitputting van grondstoffen en armoede. We weten wel, zegt hij, dat we onze leefstijl moeten aanpassen om de heilloze weg naar meer

consumptie en aantasting van ecosystemen om te buigen. "Maar het lukt niet, we denderen door. We zijn blijkbaar nog steeds niet echt doordrongen van de bittere noodzaak van verandering, omdat dit het begin van het einde is als we op deze voet doorgaan. In mijn nieuwe boek bekijk ik de kritische fase waarin de mensheid is beland in het licht van de evolutie-geschiedenis." Uit dat evolutieproces van miljarden jaren kunnen we volgens hem veel leren over de toekomst van de mensheid. "Kenmerkend voor de evolutie zijn geweest: samenhang, radicale vernieuwing bij het bereiken van grenzen aan die samenhang, onverwachte verrassende dwarsverbanden, groeiende complexiteit en een toename van niet-tastbare aspecten, zoals leven, bewustzijn, religie, wetenschap, cultuur, spiritualiteit en innovatie." "Het probleem is dat de samenhang zoekraakt. Tussen alfa en bèta, economie en ecologie, natuur en cultuur. Ook de scheiding tussen man en vrouw is geradicaliseerd. De ontwikkelingen gaan te hard, we kunnen ze niet meer beheersen. Falende milieuconferenties, een internationale financiële crisis en een groeiende kloof tussen arm en rijk wijzen erop dat we de grenzen van de samenhang hebben bereikt. En dat er een ingrijpende doorbraak op komst is en een radicale vernieuwing in de inrichting van de menselijke samenleving. De vraag is wat we gaan doen. Gaan we dat keerpunt gewoon afwachten of gaan we zelf richting geven aan die vernieuwing?" Stikker wil liever niet wachten op de ondergang en denkt dat het nog net niet te laat is om zelf het heft van de vernieuwing ter hand te nemen. "Maar we zullen wel moeten opschieten; veel tijd rest ons niet meer." De Club van Rome - een mondiale denktank van wetenschappers, politici en industriëlen - bracht 40 jaar geleden het alarmerende rapport 'Grenzen aan de groei' uit. Daarin waarschuwde zij voor het opraken van grondstoffen en aantasting van het milieu door ongeremde economische ontwikkeling. De club bracht in mei een nieuw rapport uit, dat vooruitkijkt naar de komende veertig jaar. Als we doorgaan met actieve geboortebeperkingsprogramma's, zou de bevolking op aarde volgens het rapport tegen 2040 gestabiliseerd kunnen zijn op 8 miljard mensen. Meer dan 3 miljard zullen dan onder de armoedegrens leven. "Het is een explosieve situatie", zegt Stikker. "We zijn nu bezig de armoede terug te dringen, en volgens de VN begint dat ook een beetje te lukken. Mondiaal gezien zal dat wel kloppen, maar regionaal zijn de verschillen nog erg groot." Rond dezelfde tijd, voorspelt de Club van Rome - onder leiding van klimaatdeskundige Jorgen Randers - en het internationale klimaatpanel IPCC, bereikt het broeikaseffect de kritische fase. "Weten we die dreiging niet bijtijds te keren, dan zullen er allerlei rampen tegelijk gebeuren - zeespiegelstijging, orkanen, overstromingen, extreme droogten." We zullen volgens Stikker terugvallen in ontwikkeling en er zal veel verdwijnen. "Na die catastrofe breekt er een nieuwe fase aan in de evolutie."

“Stikker zag ruim voor de ondergang van RSV dat het mis ging, maar mocht de ramp niet voorkomen; dat wil hij niet nog een keer zien gebeuren.”

“Als we doorgaan met actieve geboortebeperving, zou de bevolking op aarde tegen 2040 gestabiliseerd kunnen zijn op 8 miljard mensen.”

De mensen worden anders en de maatschappij zal een nieuwe sociale en economische inrichting krijgen. Op zich is dat misschien een optimistisch beeld, maar dan ga je wel voorbij aan het grote lijden van hele bevolkingsgroepen dat daar onherroepelijk aan vooraf gaat. Dat lijden wil natuurlijk niemand.”

Bovendien hóeft het zo niet te gaan, benadrukt hij. Ook dat kunnen we volgens Stikker leren uit de evolutie. “Als evolutieprocessen zich maar coherent en goed gecoördineerd voltrekken, ontstaat er op een gegeven moment een onvoorspelbare en radicaal nieuwe inrichting, die tot nieuwe mogelijkheden leidt waarvoor niet eerst iets kapot hoeft te gaan. Denk aan de overgang van het atoommodel naar het molecuulmodel, daarna van molecuul naar cel, van cel naar organismen en vervolgens naar gemeenschappen en organisaties. Wij hebben op deze ontwikkelingen in 10 miljard jaar geen invloed gehad. Maar sinds wij 200.000 jaar geleden als mensen een zelfreflecterend vermogen kregen, hebben we die invloed wél. We hebben nu zelf een aandeel in de evolutie. Een hele uitdaging.”

Richting geven aan noodzakelijke vernieuwing zal, als je het Stikker vraagt, van het individu moeten komen, vanuit diens persoonlijke beleving. Opgelegde maatregelen op planetaire schaal zijn volgens hem tot mislukken gedoemd. Want de menselijke samenleving - met alle lokale, regionale, culturele, geopolitieke, klimatologische en economische verschillen, in 193 landen - zal nooit tot mondiale beslissingen in staat zijn. De vele teleurstellende topconferenties over milieu, klimaat en duurzaamheid bewijzen dat volgens hem keer op keer.

Maar wat op macroschaal tot mislukken is gedoemd, is op microschaal wel degelijk mogelijk, gelooft Stikker. “De individuele mens, met zijn individuele beleving en zelfreflecterend vermogen, moet in staat zijn aan die radicale vernieuwing sturing te geven in plaats van zich erdoor te laten overvallen. Door zijn eigen gedrag aan te passen en te gaan meedoen aan verbeteringen in zijn wereld kan ieder individu eraan meehelpen een negatieve doorbraak te voorkomen.”

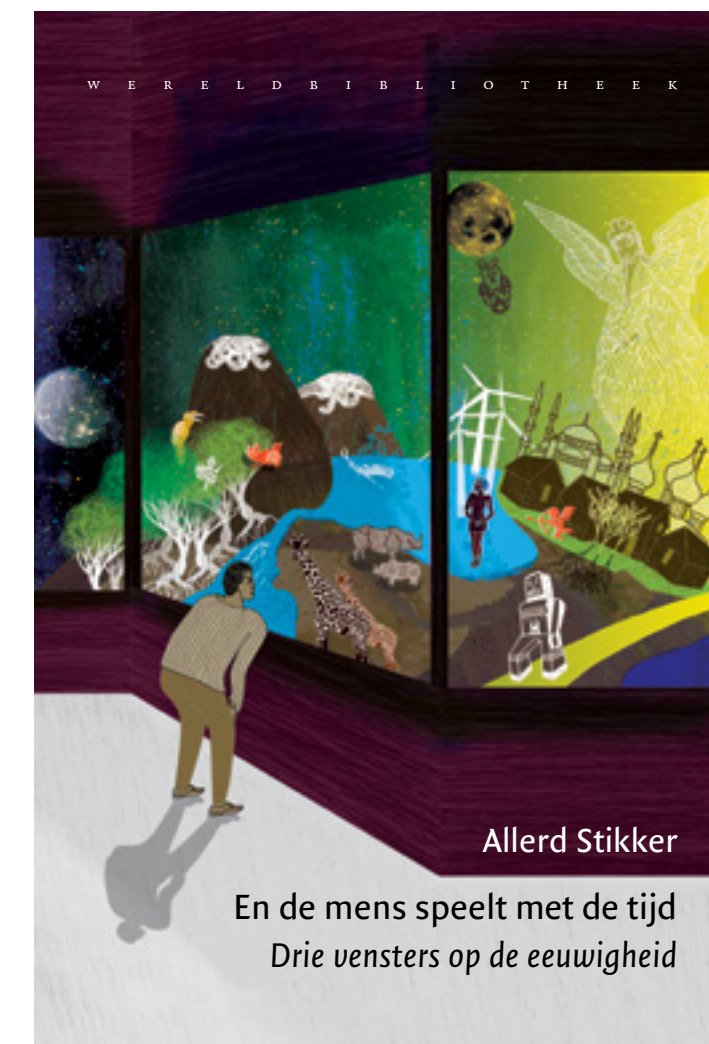
Zelf geeft hij al jarenlang het goede voorbeeld. Verschillende door hem opgerichte stichtingen ondersteunen en financieren waterprojecten in ontwikkelingslanden. Doelstelling is steeds: grootschalige toepassing van kleinschalige duurzame technische oplossingen. Die moeten de toegang bevorderen tot schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen.

Een cruciale rol in het bereiken van noodzakelijke veranderingen en verbeteringen ziet hij weggelegd voor scholen en religies. “Die kunnen op lokaal niveau, in hun geloofsgemeenschappen, in de klas en in concrete projecten de mensen leren een duurzame weg in te slaan. Ik zit al lange tijd in het bestuur van de Alliance of Religions and Conservation, waarbij de All African Council of Churches is aangesloten. Op een conferentie in Kenia wordt deze maand door vertegenwoordigers van drie religies - moslims, hindoes en christenen - een zevenjarenplan gelanceerd voor het behoud van de natuur. Vanuit de kerken, moskeeën, tempels en scholen leren de lokale gemeenschappen straks heel praktisch wat je moet doen om bossen

beter te beheren, biodiversiteit te bewaren en beter met energie en water om te gaan. Ook Unicef en de Wereldbank hebben zich al bij de samenwerking met de religies aangesloten. Een absoluut unicum.”

Het voordeel van scholen en religies boven internationale conferenties, politieke partijen en ngo's, benadrukt Stikker, is dat leraren en religies er altijd zijn. “Priesters, pandits, imams en leraren komen niet voor een conferentie en gaan dan weer, en zijn evenmin gebonden aan een vierjarige politieke carrière. Dat betekent continuïteit. En vergeet niet dat de band tussen religies en scholen meestal heel groot is. Zestig procent van de scholen in Afrika beneden de Sahara wordt beheerd door religies.”

In ontwikkelingslanden kunnen de problemen meteen ecologisch verantwoord worden aangepakt. Maar hoe maak je verwerende westerlingen, die geen problemen met voedsel, water en ziekten hebben, bewust van de noodzaak dat zij hun leefwijze moeten veranderen? Stikker is een optimist: “Door zichtbaar te maken welke problemen en oplossingen die landen hebben, gaan mensen ook de relatie met hun eigen leven leggen, verwacht ik. Daarom denk en hoop ik ook dat mijn boek als een eyeopener kan gaan werken.”

‘En de mens speelt met de tijd - Drie vensters op de eeuwigheid’

Door: Allerd Stikker

144 pagina's

ISBN: 9789028424647 €14,90

Uitgever: Wereldbibliotheek

Teilhard de Chardin

De Franse jezuïet, paleontoloog en filosoof Teilhard de Chardin (1881- 1955) bracht in zijn levenswerk over de evolutietheorie - ‘Het verschijnsel mens’ - wetenschappelijk, religieus, maatschappelijk en mystiek denken onder één noemer. Tot ongenoegen van de rooms Katholieke kerk: de encycliek ‘Humani generis’ (1950) was tegen de evolutietheorieën van Teilhard gericht. Tegenwoordig heeft Rome meer waardering voor zijn inzichten. Volgens Teilhard is de mens van de aarde, niet óp de aarde. En omdat de aarde deel uitmaakt van het heelal, is de mens deel van het heelal, dat zich doelgericht ontvouwt naar steeds nieuwe en creatieve vormen. De verbinding tussen het denken van Teilhard en het eveneens door hem omarmde taoïsme, is voor Allerd Stikker Teilhards besef van eenheid en onderlinge samenhang in evolutie en schepping.